

ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับ ทรัพยากรการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวไม่ใช่แค่การเดินทางออกจากบ้านไปเยี่ยมเยือนที่แห่งใหม่ แต่กลายเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจ สร้างงาน สร้างรายได้ และเชื่อมโยงผู้คนจากหลากหลายวัฒนธรรมเข้าด้วยกันในระดับโลก หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ทำให้อุตสาหกรรมนี้เติบโตอย่างแข็งแกร่งและยั่งยืน คือ **“ทรัพยากรการท่องเที่ยว”** ที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นความงามของธรรมชาติ ความน่าสนใจของประวัติศาสตร์ หรือแม้แต่กิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

หากท่านต้องทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ หรือต้องการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าจดจำและมีความหมาย ทั้งต่อผู้มาเยือนและต่อแหล่งท่องเที่ยวเอง การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึง **“ทรัพยากร”** เหล่านี้ รวมถึงคุณลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละแหล่ง จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ขาดไม่ได้ เปรียบเสมือนการทำความรู้จักกับวัตถุดิบหลัก ก่อนที่เราจะปรุงแต่งหรือนำเสนอสิ่งเหล่านั้นให้ผู้อื่นได้ชื่นชมและเข้าถึงแก่น สิ่งนี้เองคือรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ **“การสื่อความหมายทรัพยากรการท่องเที่ยว”** ที่มีประสิทธิภาพ

บทนี้จะนำท่านไปสู่ความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับโลกของทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มต้นจากการทำความรู้จักกับ **“แนวคิดพื้นฐาน”** ซึ่งครอบคลุมความหมายของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ จากนั้นจะเจาะลึกถึง **“คุณลักษณะสำคัญ”** ที่เป็นลักษณะเด่นร่วมกันของทรัพยากรการท่องเที่ยวในแง่มุมต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาและการจัดการ สุดท้ายจะทำความเข้าใจ **“คุณค่าจากธรรมชาติและวัฒนธรรม”** ซึ่งเป็นคุณลักษณะเฉพาะของทรัพยากรทั้งสองประเภทที่เป็นขุมทรัพย์อันประเมินค่ามิได้สำหรับการท่องเที่ยว

1.1 ปฐมบท: ทำความรู้จักทรัพยากรการท่องเที่ยว

1.1.1 ถอดรหัสแหล่งท่องเที่ยว: อะไรคือองค์ประกอบสำคัญ?

ก่อนเข้าสู่เนื้อหาหลัก ขอกล่าวถึงความหมายของคำว่า “การท่องเที่ยว” (tourism) ตามนิยามของการท่องเที่ยวแห่งสหประชาชาติ (United Nations Tourism) หรือ UN Tourism ที่ให้ความหมายไว้ว่า

“การท่องเที่ยวเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายของผู้คนไปยังประเทศหรือสถานที่ที่อยู่นอกสภาพแวดล้อมปกติของพวกเขา เพื่อวัตถุประสงค์ส่วนตัวหรือทางธุรกิจ/อาชีพ (ผู้คนเหล่านี้เรียกว่า ผู้มาเยือน ซึ่งอาจเป็นนักท่องเที่ยว หรือนักทัศนาจร ผู้พำนักรักษาหรือผู้ไม่มีถิ่นพำนักอาศัย) และการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของพวกเขา ซึ่งบางส่วนเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว” (UN Tourism, 2008)

นอกจากนี้ UN Tourism ยังให้คำจำกัดความคำว่า “แหล่งท่องเที่ยว” (tourism attraction) ไว้ว่า “แหล่งท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว (tourism products) ซึ่งเป็นการผสมผสานองค์ประกอบต่าง ๆ มากมายที่สร้างประสบการณ์ให้กับผู้มาเยือน แหล่งท่องเที่ยวคือสถานที่ท่องเที่ยวที่ผู้คนมาเยี่ยมชมเพื่อความพึงพอใจ โดยปกติแล้วจะมาในช่วงวันหยุด แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นสถานที่ที่มีคุณค่าทางธรรมชาติหรือวัฒนธรรม มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือความงามที่มนุษย์สรรค์สร้างขึ้น” (UN Tourism, 2008)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชม อย่างไรก็ตาม แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะเกิดขึ้นได้ย่อมมาจากสิ่งดึงดูดใจของทรัพยากรการท่องเที่ยว ฉะนั้น แหล่งท่องเที่ยวจึงเป็นผลผลิตที่ได้จากการนำทรัพยากรทั้งทางธรรมชาติ วัฒนธรรมหรือสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมาพัฒนาให้เป็นทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวที่พร้อมรองรับผู้มาเยือน ตัวอย่าง ทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม เช่น น้ำตกและป่าไม้บนดอยในพื้นที่อุทยานแห่งชาติในจังหวัดเชียงใหม่หลายแห่งได้รับการยกระดับเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กรณีของหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่ซ่อนตัวอยู่ในหุบเขาของจังหวัดเชียงใหม่ ไม่เพียงมีธรรมชาติที่สวยงาม แต่ยังอุดมไปด้วยวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คน จุดเด่นของพื้นที่ได้สร้างความดึงดูดใจ จึงทำให้บ้านแม่กำปองเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและมีผู้มาเยือนมากมาย แม้แต่โบราณสถานที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มรดกทางสถาปัตยกรรมเหล่านี้ทำให้อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

ทางประวัติศาสตร์ จึงกล่าวได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นเสมือนวัตถุดิบที่นำมาปรุงแต่งให้พื้นที่นั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ

นรินทร์ สังข์รักษา (2559) กล่าวว่า แหล่งท่องเที่ยวควรมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ หรือที่เรียกว่า Model 6A's ลักษณะสำคัญเหล่านี้เป็นปัจจัยบ่งชี้ถึงศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ประมวลสรุปได้ดังนี้

1) ความดึงดูดใจ (attraction) ความดึงดูดใจหรือสิ่งดึงดูดใจเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของแหล่งท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องมี กล่าวคือ แหล่งท่องเที่ยวจะต้องมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจได้อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง สิ่งดึงดูดใจที่ว่านี้อาจมีความแตกต่างกันตามประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามทางธรรมชาติ คุณค่าทางวัฒนธรรมเสน่ห์เฉพาะตัวหรือเหตุการณ์สำคัญ

2) ความสามารถในการเข้าถึง (accessibility) การเข้าถึงเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เข้าถึงได้ง่ายและเยี่ยมชมได้สะดวกจะดึงดูดความสนใจของผู้มาเยือนได้มาก ความสามารถในการเข้าถึงนี้ยังครอบคลุมถึงการเดินทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงอีกด้วย

3) บริการอำนวยความสะดวก (ancillary service) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การต้อนรับ การให้ความช่วยเหลือ การให้บริการข้อมูลข่าวสาร สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอาจมีบริการล่องแพ พายเรือคายัค หรือผู้นำชมในเส้นทางเดินป่า ในส่วนของวัดวาอาราม โบราณสถาน อาจมีบริการนำชมสถานที่ หรือให้เช่าชุดไทยเพื่อถ่ายรูป

4) สิ่งอำนวยความสะดวก (amenities) เป็นองค์ประกอบสำคัญเช่นกัน เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวัง เช่น ร้านอาหาร สถานที่จอดรถ ห้องสุขา ร้านค้า ร้านจำหน่ายของฝาก/ของที่ระลึก และบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทความปลอดภัย

5) กิจกรรม (activities) หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความเพลิดเพลิน ซึ่งนักท่องเที่ยวทำได้ในระหว่างการมาเยือนแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจแบบสบายๆ โดยไม่ต้องใช้กำลังมาก มักเป็นการสัมผัสบรรยากาศโดยรอบ เช่น การชมวิว การไหว้พระ หรือกิจกรรมที่ต้องใช้กำลังและการมีส่วนร่วมทางกายภาพ เช่น เดินป่า ปีนเขา ล่องแก่ง ขี่จักรยาน

6) ที่พักแรม (accommodation) หมายถึง ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นโรงแรม รีสอร์ท หรือที่พักประเภทอื่น ๆ ซึ่งปัจจุบันมีการพัฒนาที่พักหลากหลายรูปแบบเพื่อรองรับผู้มาเยือน

กล่าวได้ว่า โมเดล 6A's เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิเคราะห์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ช่วยให้สามารถมองเห็นภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยว วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนเพื่อประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว และวางแผนพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ การนำโมเดล 6A's ไปประยุกต์ใช้ก็เป็นสิ่งที่ขาดเสียมิได้นอกจากนี้ โมเดล 6A's ยังช่วยให้เข้าใจภาพรวมของประสบการณ์ท่องเที่ยวที่น่าเสนอ ทำให้พัฒนาและปรับปรุงองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างครบวงจร ดังนั้น การประยุกต์ใช้โมเดลนี้อย่างรอบด้าน จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพและศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

1.1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยว: ความหมายที่ซ่อนอยู่คืออะไร?

มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่แรกเริ่มที่มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นมาบนโลก สิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยกำหนดลักษณะการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของมนุษย์ การดำรงชีวิตของมนุษย์จึงต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ อาหาร น้ำ อากาศ และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ปัจจัยในการดำรงชีวิตที่ว่ามีมนุษย์ได้มาจากธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ในมิติของการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความดึงดูดใจต่างก็ต้องพึ่งพิงสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองทางธรรมชาติ (natural environment) รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (manmade environment) เช่น เมือง อาคารบ้านเรือน วัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ถูกนำมาใช้เป็นทรัพยากรสำหรับการท่องเที่ยว ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่ได้เปรียบเชิงภูมิศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นทำเลที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ตลอดจนต้นทุนทางธรรมชาติและวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ในทางวิชาการมีการให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวในมุมมองต่าง ๆ ยกตัวอย่างดังนี้

ลอว์รี (Lowry, 2017) ให้ความหมายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น โครงสร้างพื้นฐาน การบริการ และเงื่อนไขที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในพื้นที่ และมีส่วนในการกำหนดให้เป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว

เศกสรรค์ ยงวนิชย์ (2541) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม และวัฒนธรรม ประเพณีที่ดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือน

มนัส สุวรรณ และคณะ (2544) เสนอว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง พื้นที่ สิ่งของ กิจกรรม และ/หรือมิติอื่นใดที่ให้คุณค่าเชิงการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามตามธรรมชาติ คุณค่าเชิงประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม การเรียนรู้ และประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยว

วรรณ วลัยวนิช (2546) อธิบายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงสถานที่ท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว (tourism resource) เป็นสินค้าหลักทางการท่องเที่ยวที่จะขายหรือสร้างแรงดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งรวมถึงแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรม และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นเป็นที่น่าสนใจ ได้แก่ ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

อิสริยา เลหาดีรานนท์ (2552) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ตั้งแต่ในระดับท้องถิ่นจนถึงระดับภูมิภาคและระดับโลก อาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยสิ่งเหล่านั้นจะต้องมีความงดงามแปลกตา มีความสำคัญหรือมีคุณค่า รวมทั้งวิถีการดำเนินชีวิตอันดีงามที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมอันทรงคุณค่า และมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ ก็ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว

สากล สถิตวิทยานันท์ และวิมลฤดี พงษ์หิรัญญ์ (2560) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบของการท่องเที่ยว ประกอบด้วยทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น น้ำตก พุน้ำร้อน ถ้ำ เกาะ ชายหาด และทรัพยากรที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น เช่น ชุมชนท้องถิ่น โบราณสถาน สวนสนุก รวมทั้งประเพณี วิถีการดำรงชีวิต กิจกรรมกีฬาผจญภัย

ราณี อิลิชัยกุล (2562) ให้ความหมายว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพแวดล้อมด้านกายภาพ ภูมิทัศน์ ทิวทัศน์ ภูมิอากาศ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เทศกาลงานประเพณี รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและความบันเทิงในแหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวควรมีระบบการสนับสนุนที่ดี เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การเข้าถึง ผู้ประกอบการ

ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์ (2565) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สรรพสิ่งหรือสถานที่ ทั้งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและเกิดจากมนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต โดยมนุษย์นำมาใช้ประโยชน์เพื่อการนันทนาการและสนองต่อความสุขารมณ์ได้ รวมถึงเป็นที่มาของผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ทางสังคม และผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม และเป็นสิ่งดึงดูดใจจนกลายเป็นจุดขายหรือสินค้าทางการท่องเที่ยว เช่น ความสวยงามทางธรรมชาติ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาชนเผ่า ประเพณี ประวัติศาสตร์ คติชน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนและทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ ซึ่งครอบคลุมทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งภูเขา ทะเล น้ำตก ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชพรรณ ฯลฯ ส่วนทรัพยากรทางวัฒนธรรมจะเป็นวัดวาอาราม โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ ประเพณี ศิลปะ อาหาร วิถีชีวิตของชุมชน ความเป็นมิตรของคนในชุมชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ฯลฯ ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำเป็นต้องได้รับการจัดการและการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

1.1.3 จำแนกประเภททรัพยากร: หลากสไตล์ หลายคุณค่า

จากความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่นำเสนอในหัวข้อก่อนหน้านี้ ต่อเนื่องมาจนถึงการจัดประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว นักวิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวได้จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็นประเภทหรือหมวดหมู่ต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ยอร์เกียฟสกี และคณะ (Gjorgievski et.al,2013) จัดแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 กลุ่มคือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (natural tourism resources) หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ (geographical spaces) ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงนันทนาการเพื่อการท่องเที่ยว เช่น พื้นที่ที่เป็นภูเขา ป่าไม้ ทะเล 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (anthropogenic tourism resources) หมายถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นโดยมนุษย์เป็นผู้สร้าง เช่น สวนสนุก พิพิธภัณฑ์ สถานตากอากาศ สนามกอล์ฟ และ 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural tourism resource) หมายถึงทรัพยากรหรือวัตถุทางวัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดมาอย่างยาวนานของมนุษย์ ทั้งที่จับต้องได้ (tangible) เช่น งานศิลปกรรม งานประติมากรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน รวมถึงวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible) เช่น คติชน และครอบคลุมถึงวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เป็นผลงานสร้างสรรค์ใหม่

ราณี อลิซัยกุล (2562) จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมีความงดงามตามธรรมชาติ มีความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ธรณีวิทยาและระบบป่าไม้ที่หลากหลาย เช่น ภูเขา น้ำตก ชายหาด เกาะ แก่ง ปะการัง สัตว์ป่า และพรรณพืช ธรรมชาติ โดยส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวจะอยู่ในรูปของภูมิทัศน์ 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณวัตถุและศาสนสถาน ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีและศาสนา

ที่แสดงถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาไปเยี่ยมชม และ 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ ที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น วิถีความเป็นอยู่ สภาพบ้านเรือน ภาษา การแต่งกาย การละเล่น ดนตรี กีฬา ศิลปะและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น ประเพณีงานเทศกาลพิธีกรรม ตลอดจนทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ที่แสดงออกด้านความคิด เช่น ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชนเผ่า

อิสริยา เลหาติรานนท์ (2552) จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความสวยงามแปลกตาตามสภาพทางภูมิศาสตร์และธรณีวิทยา เช่น การกระทำของกระแสน้ำและคลื่นบริเวณชายฝั่ง รวมทั้งพื้นที่ที่มนุษย์เข้าไปรบกวนแต่งธรรมชาติจนเกิดความสวยงามร่มรื่น ทรัพยากรธรรมชาติประเภทนี้ ได้แก่ ภูเขา ถ้ำ อุทยานแห่งชาติ และ 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์แต่ละกลุ่มหรือชุมชนได้สร้างขึ้น ได้ประดิษฐ์คิดค้น และยึดถือปฏิบัติกันเป็นระยะเวลายาวนาน ทรัพยากรประเภทนี้แบ่งออกเป็น ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนสถาน ประเภทศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี และกิจกรรม

อริสรา เสยานนท์ (2563) จำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภทคือ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีความสวยงามตามธรรมชาติ มีความแปลกตาและงดงามตามสภาพธรรมชาติ ธรณีวิทยา และระบบนิเวศป่าไม้ที่หลากหลาย และ 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา ที่แสดงถึงอารยธรรมท้องถิ่นซึ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือนแหล่งนั้น ๆ

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2565) จัดประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวไทยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น หาดทราย เกาะ แก่ง ป่าไม้ ฯลฯ 2) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อื่น เช่น โบราณสถาน ศาสนสถาน 3) ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์เฉพาะการท่องเที่ยว เช่น สวนสนุก สวนสัตว์ ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันบันเทิง และ 4) ทรัพยากรการท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม เทศกาล และประเพณี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจให้เกิดการท่องเที่ยว การจำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย จำแนกตามคุณลักษณะของฐานทรัพยากรได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (natural tourism resources) หมายถึง ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยทางธรรมชาติ ได้แก่ ธรณีสัณฐานวิทยา (geomorphological) ภูมิอากาศ (climate) อุทกศาสตร์ (hydrographic) ชีวภูมิศาสตร์ (biogeographical) และมรดกทางธรรมชาติ (protected natural heritage) ที่ได้รับการคุ้มครอง ซึ่งมีความดึงดูดใจและมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวและนันทนาการทางธรรมชาติ ส่วนใหญ่ทรัพยากรเหล่านี้ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่บริหารจัดการโดยหน่วยงานรัฐ เช่น อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนพฤกษศาสตร์ สวนรุกขชาติ ซึ่งบริหารจัดการโดยหน่วยงานในสังกัดกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพื้นที่ธรรมชาติอื่น ๆ ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2) ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น (manmade tourism resources) หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะต่าง ๆ เช่น วัดวาอาราม โบราณสถาน พระราชวัง ปราสาทหิน สวนสัตว์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงทรัพยากรที่สร้างขึ้นในเชิงพาณิชย์ เพื่อเป็นสถานที่สำหรับการพักผ่อน สร้างความเพลิดเพลินและความบันเทิงให้แก่ผู้มาเยือน เช่น สวนสนุก สวนน้ำ สนามกีฬา สนามกอล์ฟ สถานบันเทิง เมืองจำลอง โดยส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลบริหารจัดการโดยภาคเอกชน

3) ทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (cultural tourism resources) หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมของมนุษย์จากอดีตสู่ปัจจุบัน ครอบคลุมทั้งศิลปะและสถาปัตยกรรม มรดกทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม มรดกทางอาหาร วรรณกรรม ดนตรี อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และวัฒนธรรมที่มีชีวิต ด้วยวิถีชีวิต ระบบคุณค่า ความเชื่อและประเพณี ทรัพยากรที่มีคุณค่าเหล่านี้จะสร้างประสบการณ์เชิงการท่องเที่ยวและการเรียนรู้ อาจเป็นพื้นที่ภายใต้การบริหารจัดการโดยหน่วยงานรัฐจากส่วนกลาง เช่น กรมศิลปากร กรมการศาสนา สังกัดกระทรวงวัฒนธรรม หรืออาจเป็นพื้นที่ที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรการบริหารส่วนตำบล องค์กรบริหารส่วนจังหวัด

1.1.4 รูปแบบการท่องเที่ยวหลากหลายสไตล์ตามฐานทรัพยากร

องค์การการท่องเที่ยวโลก ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวเป็น 3 รูปแบบ โดย 2 รูปแบบ

แรกเกี่ยวข้องกับฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ส่วนอีกแบบหนึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ ดังนี้ (Goeldner & Ritchie, 2006)

1) **รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism)** หมายถึงการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ โดยประกอบด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agritourism)

2) **รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism)** หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งประวัติศาสตร์และแหล่งวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) และการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism หรือ village tourism) เป็นต้น

3) **รูปแบบการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (special interest tourism)** หมายถึงการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการท่องเที่ยวกับความต้องการอื่น ๆ เพิ่มเติมประกอบด้วยการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย (ethnic tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure tourism) การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (home stay and farm stay tourism) และการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (long stay tourism)

นอกจากนี้ ชารอฟุดดิน (Sharafuddin, 2015) ได้จำแนกรูปแบบการท่องเที่ยวในประเทศไทยไว้ 9 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (adventure tourism) การท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (medical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (cultural tourism) การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (wellness tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE tourism) การท่องเที่ยวโดยเรือสำราญ (cruise tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (tourism) และการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาเรียนรู้ (educational tourism)

ปัจจุบันมีรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ๆ เกิดขึ้นจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะมากยิ่งขึ้น เช่น การท่องเที่ยวสีเขียว (green tourism) ซึ่งนักท่องเที่ยวมีความต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน การท่องเที่ยวในสมรภูมิแห่งการสู้รบ (war tourism) ที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสอดีตในสมัยสงคราม การท่องเที่ยวเชิงอาสาสมัคร (volunteer tourism) ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครช่วยทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในสถานที่ท่องเที่ยวและเดินทางท่องเที่ยวในโอกาสเดียวกัน การท่องเที่ยวเชิงอาหาร (gastronomy tourism) หรือการท่องเที่ยวเชิงวิถีสุขภาพ (wellness tourism)